

Er barnaverndinni treystandi?

Anni G. Haugen

Anni G. Haugen,
félagsráðgjafi, MA
lektor við félagsráð-
gjafardeild Háskóla
Íslands

Útdráttur

Umræður um barnavernd í fjölmiðlum eru oft og tíðum litaðar af neikvæðum frásögnum um málefni einstakra barna þar sem talið er að barnaverndarnefnd hafi ekki sinnt hlutverki sínu á fullnægjandi hátt. Tilkynningar til barnaverndarnefnda eru fjölmargar á hverju ári og koma bæði frá opinberum aðilum og einstaklingum. Miklu skiptir að almenn- ingur treysti barnaverndarnefndum og geti trúað því að með því að til- kynna um málefni barns til nefnd- anna verði hægt að aðstoðað barnið

og fjölskyldu þess. Í þessari grein er sagt frá könnun þar sem almenningur var spurður um traust sitt til barnaverndar- nefnda. Niðurstöðurnar sýna að um 60% svarenda sögðust bera mjög mikið eða frekar mikið traust til nefndanna. Yngra fólk treystir nefndunum betur en þeir sem eldri voru og það sama á við um þá sem hafa meira bóklegt nám að baki. Bent er á þörfina á að byggja upp markvissa kynningu á verkefni- um og störfum barnaverndarnefnda, þar sem barnaverndar- yfirvöld og fjölmiðlar koma saman að verkefninu.

Lykilorð: Barnavernd, almenningur, traust, fjölmiðlar.

Abstract

In the media discussions about child protection the focus is often on single cases where the child protection is said to have failed in their effort to protect a child. Every year numerous referrals of children who supposedly are treated with violence and neglect, are made to child protection from both official partners and individuals. In order for the public to be able to report to the child protection they must be able to trust that the child and its family will be helped. The article discusses findings from a survey where the public were asked if they trusted the child protection committee. Almost 60% said that they trusted the child protection committee well or rather well. Younger people and people with further education trusted the committee better than the less well educated and older people. The article points out the importance of continuing to build up trust between the public and the child protection and make a clear policy, to present the work and the methods used by the child protection.

Keywords: Child protection, the public, trust, media.

Inngangur

Reglulega birtast í fjölmiðlum fyrirsgnir og upp- hrópanir um störf barnaverndarnefnda. Oftar en ekki er sjónum beint að atriðum eða athöfnum sem þykja gagnrýniverð og varða einstök börn. Barnaverndar- nefnd er þá talin hafa vanrækt skyldur sínar, annað- hvort með því að tryggja ekki öryggi og umönnun barnsins eða að hafa farið fram með offorsi og hvorki gætt hagsmuna barnsins né foreldranna. Gagnrýnin hefur einnig snúið að ákvörðunum barnaverndar- nefnda um vistun barna utan heimilis og umönnun þeirra á þeim stofnunum sem þau hafa vistast á. Skemmst er að minnast umfjöllunar og niðurstaðna úr skýrslum sem gerðar hafa verið um þessi atriði (Forsætisráðuneytið, 2008, 2009). Gerd Hagen, norskur brautryðjandi á sviði barnaverndar, lagði áherslu á að rætt væri um barnavernd á opinberum vettvangi. Hún benti á að lög og starfssvið, sem geta hlutast til um friðhelgi einkalífsins á jafn afgerandi hátt og barnaverndin gerir, muni og eigi alltaf að vera umdeild (Hagen, 2001). Umræðan er þannig ekki bundin við Ísland. Í Bretlandi hafa lengi staðið heitar umræður (og ásakanir) um barnavernd, oftast í kjölfar þess að barn, sem talið er að barnaverndin hafi borið ákveðna ábyrgð á, hefur látist af völdum ofbeldis eða illrar meðferðar umönnunaraðila. Eitt af fyrstu verkum nýrrar ríkisstjórnar í Bretlandi sum- arið 2010 var að fá dr. Eileen Munro til að endur- skoða hvernig unnið er í barnavernd þar í landi og áttu tillögur þess efnis að liggja fyrir um áramótin 2010–2011 (Garboden, 2010).

Þrátt fyrir gagnrýni á barnaverndarkerfið er til- kynnt um fjölmörg mál til barnaverndarnefnda á hverju ári. Á fyrstu sex mánuðum ársins 2010 voru tilkynningar 4933 og vörðuðu rúmlega 4000 börn. Þeir sem tilkynna eru ýmist opinberir aðilar eins og lögregla (49.1%) og skólar (10.9%), en tilkynningar berast líka frá ættingjum og nágrönnum barnanna auk þess sem foreldrar sjálfir leita aðstoðar barna- verndar í tæplega 10% tilvika (Barnaverndarstofa, 2010). Tilkynningarnar eru forsenda þess að barna-

vernd fái vitneskju um þessi börn og aðstæður þeirra og geti, eftir ákveðið mat á aðstæðum þeirra, komið þeim og fjölskyldu þeirra til hjálpar. Það skiptir því miklu máli að bæði opinberir aðilar og almenningur beri traust til barnaverndar og geti treyst því að tilkynningin og afskipti barnaverndar muni gagnast barninu.

Í þessari grein verður fjallað um könnun sem gerð var á því hversu mikið eða lítið traust svarendur bæru almennt til barnaverndarnefnda.

Fyrri kannanir

Til þessa hefur ekkert verið rannsakað hvaða álit allur almenningur hefur á störfum barnaverndarnefnda eða hvort hann treysti störfum þeirra. Í kjölfar hrunsins 2008 hefur ítrekað verið leitað svara við því hvort almenningur treysti ákveðnum stofnunum, en erfitt er að bera þjónustu þessara stofnana saman við verkefni barnaverndarnefnda. Með hliðsjón af eftirlits- og verndarhlutverki barnaverndar getur þó verið forvitnilegt að sjá að samkvæmt niðurstöðum könnunar sem gerð var á vegum Markaðs- og miðlarannsóknna ehf. í október 2010 naut lögreglan mest trausts þeirra stofnana sem spurt var um eða 80,9% og hafði það aukist frá árinu 2009 um rúm 3%. Aðrar stofnanir sem spurt var um voru t.d. Háskóli Íslands sem naut 67,7% trausts svarenda og Ríkisútvarpið (52,1%) (Markaðs og miðlarannsóknir, 2010).

Árið 2008 var gerð þjónustukönnun hjá Velferðarsviði Reykjavíkur þar sem notendur voru spurðir um það hve ánægðir eða óánægðir þeir væru með þjónustu þjónustumiðstöðva. Fjöldi svarenda voru 566, og 86,2% sögðust ánægðir eða frekar ánægðir með þjónustuna (Capacent Gallup, 2008a). Á sama tíma voru þeir sem notið höfðu þjónustu barnaverndar spurðir sömu spurninga. Svarendur voru 45 og 58,6% þeirra ánægðir eða frekar ánægðir með þjónustu barnaverndar Reykjavíkur (Capacent Gallup, 2008b).

Í Noregi hafa reglulega verið gerðar kannanir meðal almennings um trú hans á störfum barnaverndar. Niðurstöður þessara kannana sýndu að í lok síðustu aldar var traustið á störfum barnaverndar þeirra um 45% (Ogden, 1996). Árið 2006 höfðu 23% svarenda í könnun á vegum barna- og jafnréttisráðuneytisins jákvæða mynd af barnavernd. Þeir sem orðnir voru 60 ára eða eldri höfðu neikvæðustu sýnina á barnaverndina, en þeir sem voru á aldrinum 27–39 ára voru jákvæðastir. Menntun virtist einnig hafa áhrif því að þeir sem höfðu háskólamenntun voru

mun jákvæðari í garð barnaverndar (27%) en þeir sem aðeins höfðu grunnskólamenntun að baki (16%) (Barne-, likestillings- og inkluderingsskilding, e.d.). Í rannsókn sem nefnist „Det Nye Barnevernet“ var rætt við 723 fjölskyldur sem barnaverndin hafði haft afskipti af. Rúmlega 70% þessara fjölskyldna báru almennt traust til barnaverndar í ljósi eigin reynslu, og rannsakendurnir bentu á að þetta væri talsvert meira en traust almennings til barnaverndarinnar (Fauske, Lichtwarck, Marthinsen, Willumsen, Clifford og Kojan, 2009). Sama kom í ljós í rannsókn sem gerð var í þremur sveitarfélögum í Vestur-Noregi þar sem þeir sem notið höfðu þjónustu barnaverndar töldu m.a. að barnaverndin hefði veitt þeim mikla eða talsvert mikla hjálp (Havnen, 2003).

Traust almennings til barnaverndarnefnda

Í tilefni af 25 ára afmæli Félagsvísindastofnunar Háskóla Íslands haustið 2010 var keyrður svokallaður Afmælisvagn þar sem fyrirtækjum og stofnunum var boðið að vera með spurningar í vagninum. Ákveðið var að nýta tækifærið og spyrja um traust almennings til barnaverndar, þ.e. hve mikið eða lítið traust fólk bæri almennt til barnaverndarnefnda. Tekið var 1500 manna slembiúrtak úr þjóðskrá og hringt í þetta fólk á tímabilinu 19. október til 10. nóvember 2010. Alls tóku 976 manns þátt í könnuninni og var brúttósvarhlutfall 65,1%. Svör við spurningunni voru greind með bakgrunnsþáttunum kyni, aldri, búsetu, menntun, starfi og tekjum.

	Fjöldi	Hlutfall	Vikmörk +/-
Svör			
Mjög mikið	142	17%	2,5%
Frekar mikið	357	42%	3,3%
Hvorki mikið né lítið	159	19%	2,6%
Frekar lítið	132	15%	2,4%
Mjög lítið	68	8%	1,8%
Fjöldi svara	858	100%	
Vil ekki svara	23		
Veit ekki	96		
Alls	977		

Niðurstöður

Tafla I. Hversu mikið eða lítið traust berð þú almennt til barnaverndarnefnda?

Spurt var hversu mikið eða lítið traust svarendur bæru almennt til barnaverndarnefnda. 59% sögðust

bera frekar mikið eða mjög mikið traust til barnaverndarnefnda, en 23% sögðust bera frekar lítið eða mjög lítið traust til nefndanna. Tæp 10% aðspurðra sögðust ekki vita hvort þeir bæru mikið eða lítið traust til barnaverndarnefnda og 2,25% vildu ekki svara.

Heldur fleiri karlar en konur sem spurðir voru báru mikið eða mjög mikið traust til barnaverndarnefnda eða 62% á móti 54% kvenna, og svarendur á landsbyggðinni báru meira traust til barnaverndarnefnda en þeir sem bjuggu á höfuðborgarsvæðinu. Tölfræðilega reyndist þessi munur þó ekki marktækur. Hins vegar reyndist marktækur munur á skiptingu svara eftir aldri aðspurðra, en 73% þeirra sem voru á aldrinum 18–29 ára báru mjög mikið eða frekar mikið traust til barnaverndarnefnda. Samsvarandi tölur varðandi þá sem eru 60 ára og eldri voru hins vegar 45%. Sömuleiðis var marktækur munur þegar

menntun svarenda var skoðuð. Þar sést að þeir sem eru með bóklegt framhaldsskólanám eða grunn- og framhaldsnám úr háskóla báru meira traust til barnaverndarnefnda en þeir sem annaðhvort hafa aðeins grunnskólapróf eða starfsnám eða sérskólanám að baki. 72% þeirra sem hafa framhaldsnám úr háskóla báru mikið eða frekar mikið traust til barnaverndarnefnda, en hins vegar 50% þeirra sem eiga aðeins grunnskólanám að baki. Þegar lítið er á starfsvettvang svarenda eða tekjur er munurinn hins vegar ekki marktækur.

Umræða

Miklu skiptir að almenningur geti borið traust til barnaverndar, trúi því að hún geti aðstoðað börn sem búa við erfðar aðstæður og reitt sig á að þær ákvarðanir sem teknar eru séu byggðar á traustum grunni og þjóni hagsmunum barna.

Tafla 2.

Hversu mikið eða lítið traust berð þú almennt til barnverndarnefnda? Greint eftir bakgrunnsbreytum

	Hvorki					Fjöldi svara	Meðaltal
	Mjög mikið (5)	Frekar mikið (4)	mikið né lítið (3)	Frekar lítið (2)	Mjög lítið (1)		
Heild	17%	42%	19%	15%	8%	858	3,4
Kyn							
Karl	18%	44%	18%	13%	7%	406	3,5
Kona	15%	39%	19%	18%	9%	452	3,3
Aldur***							
18-29 ára	21%	51%	11%	11%	5%	191	3,7
30-39 ára	18%	44%	21%	11%	6%	146	3,6
40-49 ára	14%	45%	24%	11%	7%	152	3,5
50-59 ára	18%	34%	22%	17%	8%	174	3,4
60 ára og eldri	11%	34%	17%	25%	13%	195	3,1
Búseta							
Höfuðborgarsvæðið	16%	41%	20%	16%	8%	537	3,4
Landsbyggðin	18%	43%	17%	15%	7%	321	3,5
Menntun**							
Grunnskólapróf	15%	35%	17%	20%	13%	229	3,2
Bóklegt nám á framhaldsskólanám	20%	44%	14%	16%	7%	121	3,5
Starfsnám eða sérskólanám	9%	42%	27%	17%	5%	77	3,3
Verklegt framhaldsskólanám	19%	36%	23%	13%	9%	153	3,4
Háskólapróf í grunnnámi	17%	48%	17%	13%	5%	190	3,6
Framhaldsnám í háskóla	17%	55%	18%	7%	2%	82	3,8
Starf							
Sjórnandi eða sérfræðingur	18%	49%	16%	11%	5%	195	3,7
Sérhæfður starfsmaður eða tæknir	17%	40%	23%	14%	6%	146	3,5
Skrifstofu-, sölu- eða þjónustumaður	16%	42%	20%	15%	8%	211	3,4
Gæslu-, lager- eða framleiðslumaður	14%	50%	15%	17%	5%	109	3,5
Tekjur							
Lægri en 150 þús. kr.	19%	45%	12%	15%	10%	155	3,5
150-299 þús. kr.	16%	36%	22%	16%	10%	197	3,3
300-549 þús. kr.	16%	44%	21%	12%	6%	273	3,5
550 þús. kr. og hærr	17%	50%	15%	12%	6%	86	3,6

Marktækur munur er á hópum; *p < 0.05, **p < 0.01, ***p < 0.001

1 2 3 4 5

Niðurstaða úr þessari könnun sýnir að tæplega 60% almennings ber mjög mikið eða frekar mikið traust til barnaverndarnefnda. Í fyrrnefndri könnun Markaðs- og miðlarannsóknna frá haustinu 2010 nutu aðeins tvær aðrar stofnanir jafn mikils trausts aðspurðra. Þessar tvær kannanir eru þó ekki sam- anburðarhæfar og því varhugavert að draga miklar ályktanir af þessum tölum.

Hlutfall þeirra sem treysta nefndunum mikið eða frekar mikið er svipað og niðurstöður úr notenda- könnuninni sem gerð var hjá Barnavernd Reykjavíkur árið 2008, þar sem tæplega 59% svarenda sögðust ánægð eða frekar ánægð með þjónustuna. Áhugavert væri að skoða þetta hlutfall líka á landsbyggðinni og sjá hvort sá munur sem fram kemur á trausti almennings og notenda í Noregi sé til staðar hér á landi.

Ástæða þess að um 10% segjast ekki vita hvort þeir treysti barnaverndarnefndum eða ekki getur verið sú að aðeins lítill hluti almennings hefur beina reynslu af samskiptum við nefndirnar og á því erfitt með að svara spurningunni.

Skipulag og uppbygging barnaverndar er ólíkur milli svæða. Á landsbyggðinni er nálægð almennings við barnavernd oft mikil, þó svo að breyting hafi orðið á því með stækkun svæða sem barnaverndin þjónar. Nánari rannsókn er þörf á því hvort traust almennings til barnaverndar sé ólíkt milli landsvæða og milli þéttbýlis og dreifbýlis.

Samkvæmt þessum niðurstöðum er það aldurshópurinn 18–39 ára sem ber mest traust til barnaverndarnefnda. Þetta er líka sá aldurshópur sem einkum hefur börn á framfæri sínu og því líklegri en eldri hópurinn til að vera í beinum samskiptum við barnaverndarnefnd og hafa áhuga á störfum hennar. Þetta er líka sá aldurshópur sem virðist hafa jákvæðasta sýn á barnaverndina í Noregi. Íslensku svörin eru líka sambærileg við norskar niðurstöður þegar þau eru metin í ljósi menntunar þeirra sem svara. Aukið bóklegt nám virðist hafa áhrif á traust fólks til barnaverndarnefnda.

Eins og fram kom hjá Gro Hagen (2001) þá er barnaverndin þess eðlis að um hana þarf að vera umræða. Það að barnaverndin njóti ákveðins traust er einnig nauðsynlegt til þess að almenningur og fagfólk leiti til hennar. Ekki eru til kannanir hér á landi sem sýna hvaðan almenningur fær upplýsingar um barnavernd og störf hennar. Í könnun Ogden kom fram að flestir höfðu þekkingu sína á barnavernd úr sjónvarpi og útvarpi, en einnig var nefnt að fjölskylda og vinir, fagbækur og tímarit og fólk

með reynslu af afskiptum barnaverndar skiptu þar máli (Ogden, 1996). Gera má því skóna að staðan sé svipuð hér á landi og að fjölmiðlar hafi miklu hlutverki að gegna þegar kynna á hlutverk barnaverndar. Hlutverk fjölmiðla er m.a. það að veita upplýsingar og að veita opinberum aðilum ákveðið taumhald. Þeir veita almenningi einnig upplýsingar um ofbeldi og vanrækslu gegn börnum og hafa aukið meðvitund fólks um þörfina fyrir barnavernd (Tonmyr og Jack, 2010). Eins og fjölmiðlaumræða er oft og tíðum sett fram getur hún auðveldlega leitt til ákveðinnar tor- tryggni og vantrúar á getu barnaverndar til að sinna hlutverki sínu. Ayre (2001) hefur bent á að af þessum sökum hafi starfsmenn barnaverndar í Bretlandi haft tilhneigingu til að fara í vörn og hika við að vinna með blaða- og fréttamönnum.

Miðað við aðrar kannanir á trausti til stofnana virðist barnaverndin mega vera nokkuð sáttt við þessar niðurstöður. Engu að síður er full ástæða til að vinna markvisst að því að auka traust almennings á henni. Að skapa traust er ekki neitt sem gerist með einu stöku átaki, heldur er það verkefni sem aldrei lýkur. Til þess að svo megi verða þurfa barnaverndarstarfsmenn að vera óhræddir við að segja frá því hvers konar mál komi inn á borð þeirra (án þess þó að segja frá einstökum málum), hvernig þeir vinna, hvernig ákvarðanir eru teknar og hvers konar stuðning hægt er að bjóða börnum og foreldrum. Þeir verða að hafa dyggan stuðning yfirmanna, og yfir- stjórn barnaverndarmála þarf að byggja upp mark- vissa stefnu varðandi kynningu á barnaverndarstarfi. Barnavernd og umfjöllun um hana er einnig ákveðin áskorun til fjölmiðla, ekki bara þegar einhver telur að eitthvað í starfi barnaverndar hafi farið úrskeiðis, heldur líka það að segja frá verkefnum og áskorunum í barnaverndarstarfi.

Heimildir

- Ayre, P. (2001). Child protection and the media: Lessons from the last three decades. *British Journal of Social Work*, 31, 887–901.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (e.d). *Barnevernet står sterkere i befolkningen*. Sótt 4. janúar 2011 á <http://www.regjeringen.no/nb/dep/blb/kampanjer/familia/familia-12006/diverse-saker/barnevernet-star-sterkere-i-befolkningen.html?id=536377>.
- Barnaverndarstofa. (2010, október). *Samanburður á fjölda tilkynninga til barnaverndarnefnda og fjölda á umsóknunum um þjónustu til Barnaverndarstofu fyrstu sex mánuði árána 2009 og 2010*. Sótt 27. desember 2010 á <http://bvs.is/files/file881.pdf>.

- Capacent Gallup. (2008a). *Reykjavíkurborg: Þjónustumíðstöðvar. Þjónustukönnun*. Sótt 29. desember 2010 á http://reykjavik.is/Portaldata/1/Resources/velferdarsvid/rannsoknir_kannanir/thjonustukonnun_thjonustumidstodvar_2008.pdf.
- Capacent Gallup. (2008b). *Reykjavíkurborg: Barnavernd Reykjavíkur. Þjónustukönnun*. Sótt 29. desember 2010 á http://www.reykjavik.is/Portaldata/1/Resources/velferdarsvid/rannsoknir_kannanir/thjonustukonnun_barnavernd_2008.pdf.
- Fauske, H., Lichtwarck, W., Marthinsen E., Willumsen, E., Clifford, G. og Kojan, B.H. (2009). *Det nye barnevernet et forsknings og utviklingsprosjekt i Barnevernet: Barnevernet på kurs? NF-rapport nr. 8/2009*. Sótt 27. des. 2010 á http://nordlandsforskning.no/files/Rapporter%202009/nf-rapport_8_2009.pdf.
- Forsætisráðuneytið. (2008). *Skýrsla nefndar samkvæmt lögum nr. 26/2007: Könnun á starfsemi Breiðavíkurmilísisins 1952–1979*. Reykjavík. Höfundur.
- Forsætisráðuneytið. (2009). *Skýrsla nefndar samkvæmt lögum nr. 26/2007: Áfangaskýrsla nr. 1*. Reykjavík: Höfundur.
- Garboden, M. (2010). Eileen Munro spells out child protection review brief. *Communitycare.co.uk*. Sótt 27. desember 2010 á <http://www.communitycare.co.uk/Articles/2010/06/11/114682/Eileen-Munro-spells-out-child-protection-review-brief.htm>.
- Hagen, G. (2001). *Barnevernets historie: Om makt og avmakt i det 20. århundret*. Skien: Akribe.
- Havnen, K. (2003). Barnevernet bedre enn ryktet sitt? *Tidsskriftet Norges barnevernd*, 4, 25–32.

- Markaðs og miðlarannsóknir ehf. (2010, 15. október). *Fréttatilkynning*. Sótt 29. desember 2010 á http://www.ru.is/media/hr/skjol/1010_tilkynning_trauststofn.pdf.
- Ogden, T. (1996). Tilliten til barnevernet øker. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 1, 4–11.
- Tonmyr, L. og Jack, S. (2010). Media analysis of early dissemination of Canadian child maltreatment surveillance data. *Child Welfare*, 89(1), 81–101.

MA-RITGERÐ

Fjölskyldan og vímuefnafíkn

Höfundur: Jóna Margrét Ólafsdóttir.
Leiðbeinandi: Steinunn Hrafnadóttir

Markmið ritgerðarinnar var að öðlast vitneskju um hvernig makar einstaklinga sem fengið höfðu greininguna áfengissýki upplifðu áhrif þess á fjölskylduna. Notuð var eigindleg rannsóknaraðferð og tekin tíu viðtöl við einstaklinga. Helstu niðurstöður voru þær að þátttakendur töldu að áfengissýkin hafði andleg, líkamleg og félagsleg áhrif á líðan þeirra og að sú reynsla hefði haft í för með sér rofin tengsl við stórfjölskyldu og fjárhagslega erfiðleika.

MA-RITGERÐ

Hópastarf með foreldrum barna með röskun á einhverfurófi. Öll á sama báti?

Höfundur: Guðrún Þorsteinsdóttir.
Leiðbeinandi: Steinunn Hrafnadóttir

Ritgerðin fjallar um niðurstöður rannsóknar á hópastarfi fyrir foreldra barna með röskun á einhverfurófi. Þátttakendum fannst mikilvægt að deila reynslu sinni með öðrum foreldrum í sömu sporum undir faglegri handleiðslu. Umræður um upplifun foreldra af greiningunni, sorgarúrvinnslu, samskipti foreldra og ólík viðbrögð og úrlausnir þeirra þóttu gagnlegar. Foreldrum fannst sérstaklega mikilvægt fyrir feður að fá vettvang, sem áður hafði skort, til að ræða reynslu sína og tilfinningar.

MA-RITGERÐ

Heilaskaði: Ferli að endurhæfingu á Reykjalundi

Nemandi: Ásta Kristín Victorsdóttir
Leiðbeinandi: Chien Tai Shill.

Tilgangur rannsóknarinnar var að athuga hvað hefur áhrif á aðgengi fólks með heilaskaða að endurhæfingu á Reykjalundi. Skoðaður var biðtími frá því að heilaskaði hlaut og þar til kom að endurhæfingu og hvort ákveðnir þættir hefðu áhrif á lengd hans. Gagna var aflað úr sjúkaskrá 49 einstaklinga sem komu til endurhæfingar á Reykjalund vegna áverka heilaskaða (e.traumatic brain injury) á árunum 2001–2008. Af tólf þáttum reyndust fimm (aldur, hjúskaparstaða, fyrri dvöl, heilaskaðamat og örorka) hafa marktæk áhrif á lengd biðtímans.